

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת כי תצא

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

יום א' ה' אלול - שבת י"א אלול תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא בתרא ע"ה-פ"א

דף ע"ה ע"א

עתידי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן וכו'.

והנה דעת לנבון נקל כי ענין זה של סעודת הלויתן והסוכה שעושה הקדוש ברוך מעורו לצדיקים וכן ענין עורו שפורסו על חומות ירושלים, יש בהם רמזים וסודות נפלאים, וראה מה שכתב אדונינו הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא [פרק א'] בענין זה של לויתן, ודקדק שם דהסעודה היא מבשרו והסוכה מעורו, וכתב על זה שהוא סוד גדול ונעלם מאד, ונאמר אך בקצרה דהענין הוא גילוי אור הגנוז לעתיד לבא, ותיקון עץ הדעת שהיום הוא מעורב טוב ורע, ואז עץ הדעת יחזור להיות כולו טוב כעץ החיים, והוא אותו עור שיהיה פרום על חומות ירושלים ומאיר לכל העולם, שנאמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחה שאז יהפוך אל עמים שפה ברורה שהרע יחזור לטוב לפיכך ילכו מלכים לנגה זרחה. ע"כ לחכימא ברמיזא. ונביא כאן כמה מהפירושים בזה השוים לכל נפש.

וכתב התורת חיים, הסעודה תהיה בגן עדן, שמה יאכלו תלמידי חכמים הצדיקים לפני ה' מגופו של לויתן דהיינו בשרו שהוא אור צח אור בהיר יותר מעורו, אבל הסוחרים בעלי מעשים טובים אשר החזיקו בלומדי תורה לא יזכו למדריגה הגדולה הזאת לאכול מבשר לויתן לפני ה' בגן עדן, אבל יזכו לאכול ממנו בשוק ירושלים של עולם הבא, דהיינו מה שישאירו תלמידים חכמים מסעודתן יחלקו תלמידי חכמים המותר ההוא בין הסוחרים אשר החזיקו בלומדי תורה ויאכלו חלקם בשוק ירושלים של עולם הבא, והיינו דקאמר והשאר חולקין אותו ועושין בו סחורה בשוק ירושלים, לפי שדרך הסוחרים כך הוא,

לפעמים מקבלין דמי הסחורה מיד על מנת להעמיד הסחורה ללוקח לזמן ירד פלוני, ככה הסוחרים שהחזיקו בלומדי תורה והוציאו ממונם בעולם הזה על מנת לקבל שכרן בעולם הבא עם תלמידים חכמים צריכין תלמידי חכמים להעמיד ולהשלים להם סחורתן משכר העולם הבא ויחלקו להם ממותר בשר לויתן, לכך קאמר ועושין בו סחורה. מיהו עיקר הסעודה לתלמידי חכמים דוקא הוא, כמו שאמר בהדיא ואין חברים אלא תלמידי חכמים:

והא דאמרינן המטיל מלאי לבים של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה, משמע דגם הוא יושב בגן עדן, מטיל מלאי שאני, שעיקר לימודו של ת"ח על ידו הוא והוא ליה כיששכר וזבולון שעשו שותפות בהדי הדדי, לכך אוכלין חלק כחלק, אבל מסייע בעלמא לא יזכה לסעודה גופה כי אם אל הנותר ממנה.

אמנם הבן יהוידע כתב דנראה הצדיקים האלה הם החכמים בעלי תורה, וגם בעלי מצוות שהחזיקו ביד עמלי תורה, ואחר שהם שבעים מחלקים את הנשאר מן הבשר לשאר אנשים מישראל שהם היו המון העם. ואמר שעושים בו סחורה אין הכוונה שמוכרים אותו בדמים חס ושלום, אלא מפני שהאוכל מבשר לויתן מתחכם, על דרך שאמרו רז"ל גבי מן היורד מן השמים, וכיון דאוכלים אותו המון העם, מתחכמים בתורה ומקבלים שכר על השגתם בתורה, ואז הצדיקים אשר נתנו להם הבשר הזה בטובת עין חולקים עמהם בשכר התוספות שנוסף להם, על ידי אכילת הבשר שנתנו להם, ולזה קרי ליה סחורה, כי מוכרח שיהיו המון העם שאכלו הבשר הזה להיות להם תוספת ויתרון מאד על מה שהיו, ובזה היתרון והתוספות חולקים בעלי הבשר. ונראה דקרי לה סעודת לויתן, כי סעודה היא אותיות סוד ע"ה, ראשי תבות עץ החיים אשר בתוך הגן, כי באכילה זו ישיגו סוד עץ החיים אשר בתוך הגן אשר לא זכה אליו אדם הראשון:

כולל ומכון ראש פינה:

כזה, ואם באמת היה מלגלג על דברי חכמים איך זכה לראות המראה הגדול הזה. ובכלל בכל המקרים צריך להבין איך מלאם לבם ללגלג על דברי רבותיהם.

ונקדים לכל זה, דמצאנו בתלמוד לשון מחכו עלה במערבא, כלומר צחקו על סברא זו במערבא, וביאור לשון זו, דאין צחוק רק על דבר שאינו הגיוני, דדברים אלו נאמרים בלא דעת ודרך בני אדם לצחוק מדברי שטות, ובארץ ישראל ששם יש את בהירות הדעת, דאורא דארץ ישראל מחכים, היתה נראית להם הסברא שנאמרה בבבל סברא בלא דעת, ולכן צחקו מסברא זו, וכמו שמצאנו בעוד מקומות בתלמוד שבארץ ישראל היו מכנים את הבבלים בבלאי טפשיא וכיו"ב.

והנה כל התלמידים הנ"ל כינוו לדבר אחד, שהעולם הזה נברא על מתכונתו ואינו עתיד להשתנות, ולא יבראו בריות חדשות שלא נבראו בששת ימי בראשית, ולא ישתנו חוקות שמים וארץ ממה שהיו בעת בריאתם, וכל כיו"ב, וזה יסוד שקבלו הם עצמם מרבותיהם, והיה להם תמוה שרובם דורש דרשה שהיא היפך היסוד הנ"ל, ומכיון שזו תמיהה גדולה הרי זה כמלגלג, דמכח קושיא זו דברי הרב הם כדברים נלעגים, דאין לך נלעג מסותר דברי עצמו, אבל באמת היא קושיא גדולה, ולכן טרח רבן גמליאל להראותו שאף שהוא צודק בעצם היסוד, חסרה לו הידיעה שבאמת אין זה דבר חדש, והוא כדרך הרב שמתרץ לתלמידיו את קושייתיהם אף שהם לפעמים קושיית שאינן קושיית.

אבל אותו תלמיד של רבי יוחנן אף שגם הוא בא מכח סברא זו של אין חדש תחת השמש, טעה טעות גדולה, כי סוף סוף כדכד נמצא אף היום, אמנם אבנים קטנות ולא גדולות, אבל אין זו בריאה חדשה רק גדולה בכמותה ואיכותה, וזה דבר שנמצא בכל הזמנים לפי הברכה ששורה באותו דור, וק"ו לעתיד לבא שיושפע שפע רב בכל העולמות, ואף שהיה אדם גדול, רק טעה בסברא זו וחשב שגם זה הוא בכלל אין חדש תחת השמש, אבל כשראה בעיניו היה צריך להבין את טעותו, ולעשות תשובה על שהרהר אחרי רבו, ואם היה עושה כן היה מתקן הכל, אבל הוא חזר לתת הסכמה לדברי רבו, והתברר שגאותו היא שהביאה אותה לזה, שהרי לא בא לומר טעיתי, ואז איגלאי מילתא שאין בו מידת ההכנעה והרי הוא מלגלג על דברי חכמים, ועל אותה שעה נחתם גזר דינו.

אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

כתב התורת חיים, כלומר כמה גדולה תהיה אותה בושה, דאף על גב דזה צדיק וזה צדיק, זה זכה לחופה וזה זכה לחופה, אפילו הכי מדריגות החופות רחוקות זו מזו כל כך במעלה עד שהאחד נכוח מחופתו של חברו, וזו בושה גדולה מאד, לאפוקי אם היו מדריגות החופות

ואמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לזיתן, שנאמר התמלא בסוכות עורו; זכה עושין לו סוכה, לא זכה עושין לו צלצל, שנאמר ובצלצל הגים ראשו; זכה עושין לו צלצל, לא זכה עושין לו ענק, שנאמר וענקים לגרורותיך; זכה עושין לו ענק, לא זכה עושין לו קמיע, שנאמר ותקשרנו לגרורותיך; והשאר פורסו הקדוש ברוך הוא על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו, שנאמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך.

כתב הבן יהודע לבאר ענין ד' חלוקות אלו של סוכה וצלצל וענק וקמיע שיהיו לארבעה מדרגות בני אדם, והוא כי לימוד הפרד"ס הוא כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ברוך הוא, ומי שזוכה להשתדל גם בחלק הסוד יש בידו שם הוי"ה בשלימות שהם ד' אותיות, וקוצו של יו"ד למעלה, לכן זוכה לסוכה, שהיא ד' רוחות וגג עליהם שהוא הסכך, ובכל רוח שפונה אליו יראה אור העור מאיר לנגד עיניו, ומי שלא טרח בלימוד הסוד גם כן כי אם רק עסק בשלשה בלבד, לא יהיה לו הנאה של ראייה במנוחה, כי עושין לו צלצל שהוא גג לבד שצריך לתלות עיניו עד שיהנה בראייתו, ואם לא טרח אלא באחת שהוא הפשט בלבד, יזכה לענק דוקא, ואם גם בפשט לא טרח הרבה אלא דבר מועט יזכה לקמיע שהוא מעט מן המעט:

לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי וכי אמר לו ריקא אלמלא ראת לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

ובמסכת שבת [ל' ע"ב] איתא יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחדיו ליגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש אמר לו בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה תרנגולת ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום ליגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש אמר לו בא ואראך דוגמתם בעולם הזה נפק אחוי ליה צלף ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמהין ופטירות ואכלי מילת נברא בר קורא. ע"כ.

והנה שם במעשה דמסכת שבת לא מצינו שהקפיד עליו רבן גמליאל, אף שהוא בלשון לגלוג, ואף ששנה ושילש באיולתו ענה לו והראה לו [בכפשות הוא אותו אחד], וצריך להבין מאי שנא. ועוד הרי ברור שאותו תלמיד דרבי יוחנן היה אדם גדול מאוד, דראה מלאכי השרת ודיבר עמם, וצריך להבין איך היתה קפידא על אדם גדול

קרובות זו לזו במעלה לא היתה אז הבושה כל כך גדולה, אבל השתא אוי לאותה הבושה. כיוצא בדבר אתה אומר ונתתה מהודך וכו' דהתם נמי כמה גדולה הבושה, דאף על גב דזה נביא ומלך וזה נביא ומלך, זה זכה לקרני הוד וזה זכה לקרני הוד, אפילו הכי היו מדריגות קרני ההוד רחוקות זו מזו כל כך במעלה עד שזה היה דומה לחמה וזה ללבנה שהוא כיתרון האור מן החושך:

והבן יהודע כתב לבאר כפל הלשון, כי בושה קטנה מן כלימה, והיינו מצדיקים שאינן בני דורו שאין מכירים יהיה לו גדר בושה שהיא קטנה, אבל צדיקים שהוא מכירם יהיה לו מהם כלימה שהיא גדולה. אי נמי יש צדיקים שהם היו גדולים ממנו גם בעולם הזה אז כאשר נכוח מחופתם יהיה לו בושה שהיא קטנה, אבל יודמן צדיקים שהוא היה גדול מהם בעולם הזה, ועם כל זה שם נכוח מחופתם, יהיה לו מזה כלימה שהיא גדולה.

פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה.

כתב התורת חיים, קצת תימה, וכי בזו בלבד היה משה גדול מיהושע, והלא כמה מעלות טובות היו לו למשה שלא היו ביהושע, שנאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים ולא אמרו עליהן אוי לאותה בושה כו'. וכתב ליישב ד"ל דקרני הוד של משה ויהושע עיקר גדול היה להנהיג בהן את ישראל, שעל ידי קרני ההוד יכולין לסבול כל אחד ואחד מישראל לפי דעתו, לפי שקרני הוד של משה משל ישראל היו, מאותן כתרי הוד שנתקשרו להן לישראל בסיני כשהקדימו נעשה לנשמע, כדאיתא בפרק רבי עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שחטאו ישראל ירדו ק"כ רבוא מלאכי חבלה ופרקום, שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. אמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן, דסמיך ליה ומשה יקה את האהל, וכתב שם רש"י ז"ל וכן כתבו התוספות שם דשתי כתרים של הוד היו, לפיכך כשנטלן משה קרן עור פניו, וכיון דמשה נטל מכל אחד מישראל כתרי הוד שלו שהוא אור בהיר אור השכל וזיו דעתו, לכך היתה יכולת בידו לסבול כל אחד מישראל ולכוין את דעתו, לפי שנשמתו ואור פניו היתה כלולה מכל ישראל ע"י זיו הוד שלהן ולהכי שקול היה משה ככל ישראל:

ובזה ניחא מה שצוה הקב"ה למשה שיתן מהודו על יהושע שנאמר ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון וגו' ונתת מהודך עליו, ולא האציל עליו מהוד זיו שכינתו אלא משום דברישא דקרא כתיב ויאמר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה, ופירש רש"י ז"ל שם אלהי הרוחות למה נאמר,

אמר לפניו רבש"ע גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהן מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. כלומר, צריך אתה למנות עליהן איש כמוני היום שיכיר דעת של כל אחד ואחד וינהיגו לפי דעתו. לזה השיב לו הקב"ה קח לך את יהושע ונתת מהודך עליו, דכיון דקרני הוד שלך מכל ישראל הוא בא, ועל ידי כן אתה מכיר דעתו של כל אחד ואחד, כשתתן מקרני הוד שלך על יהושע גם הוא ידע ויכיר דעתו של כל אחד ואחד על ידי כן. וזהו שאמר הכתוב ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל, שעל ידי שיכוין דעתו ישמעו לו. וכתב עוד דנראה כי זהו נמי טעם דגבי שבעים זקנים שנתמנו עם משה להנהיג ולשאת במשא העם כתיב וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, דלכך האציל עליהם מרוחו של משה, לפי שמנהיגן של ישראל צריך שיהא היכולת בידו לכוין דעתו של כל אחד מישראל, כמו שאמר משה יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר, וכיון דרוחו של משה היתה כלולה מכל ישראל לכך כשהאציל ממנו על הזקנים גם המה ידעו לסבול דעת כל אחד:

והשתא ניחא מה שאמרו אוי לאותה בושה כו', דכיון דפני משה כפני חמה הוה ופני יהושע כפני לבנה, ולא זכה יהושע לקבל כל הוד הכתרים שהיו להן לישראל מזהר סיני אלא חלק מהם, נמצא שלא היתה היכולת בידו כל כך לכוון דעתו של כל אחד ואחד מישראל כמשה רבו ולא היה ראוי להנהיג את ישראל כמשה רבו, לכך אמרו עליו אוי לה לאותה בושה וכלימה:

דף ע"ה ע"ב

עתידי צדיקים שיקראו על שמו של הקדוש ברוך הוא.

כתב הבן יהודע, נ"ל דהכונה, מי ששמו ראובן יקראו אותו ראובן עבד ה', וכן כל אדם שמזכירין שמו יאמרו עבד ה', ולא יקראו אותו בשמו בסתם, וכן המשיח, עתה נקרא מלך המשיח בסתם, אך לעתיד יקראוהו תמיד משיח ה' צדקינו, שמוסיפין להזכיר עמו שם הוי"ה, וכן ירושלים נקראת עיר ה', ולא יאמרו ירושלים בסתם:

ונראה עוד לבאר, כי העיקר הוא הדביקות בבורא יתברך, אני לדודי ועלי תשוקתו, וכאשר אדם זוכה הרי הוא בטל במציאות לבורא ודבק בו בכל עת, ונעשה רצונו הטבעי כרצון בוראו, ואלו הצדיקים שזוכים למיתת נשיקה כי הרי הם נדבקים בבוראם בעת פטירתם מן העולם ואינם צריכים להפרד מן הגוף, אבל בזמן הזה אין ניכר מי הוא הדבק באמת ומי לא, רק לעתיד לבא יהיה ניכר מי הוא זה ואי זה הוא שהוא במידה זו, שכביכול נהי אחד עם יוצרו, וזהו שאמרו שיקרא בשמו של הקב"ה.

עתידין הצדיקים שאומרים לפניהם קדוש ברוך שמו של הקדוש ברוך הוא.

וימסור וכו'. [ע"ב] אמר רב פפא האי מאן דמזבין ליה שטרא לחבריה, צריך למיכתב ליה קני הוא וכל שעבודא דביה.

ביאור הדברים הוא דראובן שיש לו שטר על שמעון הן שטר הלואה או שטר מכר או מתנה והשטר נכתב על שם ראובן ורצונו למוכרו ללוי, אין שום קניין מקנה השטר ללוי אלא כשיכתוב לו על שטר זה או על נייר בפני עצמו אני ראובן מקנה שטר שיש לי על שמעון ללוי ואני מקנה לו את השטר וכל שיעבודיה, וימסור ללוי גם השטר של שמעון, וטעם הדבר כיון שהשטר אין גופו ממון אלא אותיות בעלמא אין שום קניין חל עליו, דקניין אינו אלא על דבר שגופו ממון, ובמסירת השטר לבדו ג"כ אינו מועיל כיון שנכתב על שם ראובן, ובכתיבת שטר אחר לבד ג"כ אינו מועיל כיון שהשטר שיש לו משמעון נשאר בידו, ולכן צריך כתיבה ומסירה. וכך אמרו האי מאן דמזבין שטרא לחבריה צריך למיכתב ליה קני לך איהו וכל שיעבודא דאית ביה, ואם לא כתב כן לא קנה ההלואה או המקח או המתנה שבשטר, ואפילו הנייר אינו קונה לצור ע"פ צלוחיתו, אלא מקח טעות הוא ומחזיר הנייר ויחזיר לו הדמים, דכיון דכוונת הקונה היתה לקנות החוב והשיעבוד ואת זה לא קנה, לכן גם הנייר לא קנה, דלא היה דעתו על הנייר לבדו. וכל זה דווקא כשהשטר מכר או המתנה היה שטר קניין שקנה בשטר זה, אבל אם הקניין היה בדבר אחר, כמו בכסף או בחזקה, והשטר נכתב רק לראיה בעלמא, שטר כזה אינו נקנה כלל לאחר, לכן אם רוצה למכור או ליתן צריך ראובן לכתוב שטר אחר על שמו שמוכר או נותן ללוי שדהו שקנה משמעון, אבל שטרו של שמעון אינו מועיל כלל כיון שאינו אלא לראיה בעלמא.

והאם יש חילוק בין אם המסירה קדמה או הכתיבה, כתב הנמוקי יוסף דכתב הרשב"א דבעי מסירת הנייר מקמי כתיבת השעבוד, משום דשעבוד לבדו אינו נקנה קודם שיזכה בשטר החוב כיון דהשעבוד לא מהניא לגוף הנייר ואף על פי שמוסרה לו אחר כך כיון שלא קנה בשעה שמסר לו שטר הכתיבה השתא במה יקנה, הלכך צריך שימסור לו שטר החוב ואחר כך יכתוב לו שטר השעבוד. אמנם כל זה הוא רק כשכותב לו שטר אחר בפ"ע, אבל אם כותב השטר האחר על השטר הראשון אחר כתיבתו על השטר הראשון קני לך איהו וכל שיעבודיה כשמוסרו לו קונה כאחת השטר עם השיעבוד.

ואם השטר הראשון אינו מצוי אצלו, אף על פי שהקנהו לו בקניין חליפין אינו חשוב כמסירה, דחליפין אינו חשוב כמסירה, דשטר זה שנכתב על שם אחר ועיקר השטר הוא השיעבוד על נכסי הלוח ואין להמלוה רק שיעבוד אבל אינם שלו שיוכל למוכרם, ולא יוכל לשעבד ע"י קניין חליפין דבר שאינו שלו דהרי אין יכול להקנותו ולא להקדישו [נמק"י בשם רבינו יונה, דכתב לבאר מדוע בעינן כתיבה

כתב הבן יהודע, נ"ל הטעם שזוכין לתואר קדוש לעתיד, כי כל צדיק נקרא בן עולם הבא, אך בעודו בעולם הזה אנחנו קורין אותו בשם צדיק בלבד, אבל אינו נקרא בן עולם הבא, כי שמא יחטא אחר כך ויאבד עולם הבא שלו, ורק צדיק נקרא גם בעולם הזה, כי באמת הוא צדיק באשר הוא שם. אמנם כל זה בזמן ששולט יצר הרע בעולם, דאז יש חשש פן יחטא ויאבד חלקו בעולם הבא, אבל לעתיד שיתבטל כח היצר הרע, ואין חשש שמא הצדיק יחטא ויאבד חלק עולם הבא, אז נקרא בן עולם הבא גם בעודו בעולם הזה בחיים קודם שנפטר, כי לעתיד יתקיים בכל הצדיקים, הפסוק [שמואל א' ב' ט'] רגלי חסידיו ישמור, ואין חשש שיחטאו, ועל כן כל אחד ואחד נקרא צדיק בן עולם הבא, ולא צדיק בלבד.

שמא תאמר יש צער לעלות, תלמוד לומר אלה כעב תעופינה.

כתב הבן יהודע, נראה הכונה שיברא הקדוש ברוך הוא כח המושך באויר, והוא ישא את האדם העולה לה, כאשר יש עתה כח המושך תחת השמים שישא את האויר הממלא את העולם, ולא יכביד על האדם, אע"ג דבאמת האויר יש לו כובד ולהרוח יש משקל, כן כאן נותן הקדוש ברוך הוא כח המושך תחת השמים כמו אבן השואבת, וזה הכח נושא את בני האדם בעלותם לירושלים ואין מרגישים.

איתמר ספינה רב אמר כיון שמשך כל שהוא קנה; ושמואל אמר לא קנה עד שימשוך את כולה וכו'.

ענייני קניינים נתבארו כבר במסכת קידושין [מדף כ"ד עד דף כ"ט], ובמסכת בבא מציעא, ומבואר כי דברים שראויים להגביהן אין נקנין אלא בהגבהה ואפילו קיבץ דברים קטנים הרבה ועשאן אגודה אחת שאינה ראויה להגבהה יתירנה ויגביה כל אחד לבדו או שתים ושלוש כאחת, ודברים כבדים שא"א לאדם אחד שימשכנה כמו ספינה שאינה נמשכת אלא ע"י אנשים רבים וכן קורות ועצים כשנמכרים חבילות או סחורה הנמכרת חבילה ודרכה בכך לא הצריכום משיכה אלא נקנו במסירה כשעומדים ברשות הרבים או ברשות שאינו של שניהם, ומבואר לקמן דאם המוכר א"ל לך משוך וקני אינו קונה אלא במשיכה וישכור אנשים וימשוך עמהם, ולפיכך אם הספינה עומדת ברשות הרבים ולא הקפיד המוכר במה יקנה וסתמא א"ל לך חזק וקני, יאחז בידו ראש הספינה ויקנה בזה, וכשא"ל משוך וקני צריך למשכה כולה ולהכניסה לרשות שהמשיכה קונה בה, ואם עומדת בסמיטא או בחצר שניהם בהכרח לקנותה במשיכה, דמסירה אינו מועילה שם.

דף ע"ו ע"א

אותיות נקנות במסירה, דברי רבי; והכמים אומרים בין כתב ולא מסר, בין מסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב

ומסירה ולא די בקנין אחר ומסירה], ונמצא דע"י קניין חליפין אין יכול להקנות לו רק הנייר ולא השיעבוד, וכן כוונת רב יהודאי גאון שהובא בתוספות [ע"ז ע"א ד"ה אמר] שכתב דאין אותיות נקנות בחליפין, דסתם אותיות הוא שט"ח שנכתב על שם אחר, כמ"ש הרשב"ם שם. וכתב ערוך השלחן דמה שכתב הרמ"א בסימן ר"ג דשטרות אין נקנין בחליפין היינו שטרות הלואה שנכתב על שם אחר, משום דאין לו רק שיעבוד בעלמא בנכסי הלואה ואין ביכולתו למוכרם ולהקדישם ולכן אין בכחו להקנותם בחליפין, אבל בשטרי מכר ומתנה יכול להקנותם בחליפין.

וכל זה בשטר שכתוב בו שם המלוה, אבל שטר שכתוב בו לכל מוכ"ז א"צ כתיבה רק מסירת השטר, ואפילו שטר שכתוב בו שם המלוה, אם כתוב בו ולכל מי שמוציאו ג"כ נקנה במסירה בלא כתיבה, ודעת הש"ך דכיון דשם המלוה כתוב בו צריך כתיבה ומסירה.

דף ע"ז ע"ב

לא קשיא כאן ברשות הרבים, כאן בסימטא.

והרשב"ם דהא דאמר רבי ספינה במסירה היינו ברשות הרבים, כגון רקק מים שברשות הרבים דאי אפשר במשיכה דאין משיכה אלא כשמושך לרשותו. וכתב הנמוקי יוסף דמדפירש הרשב"ם כגון רקק מים, משמע שאינו קונה אותה במסירה אלא כדרך משיכתה שהיא מונחת על המים או ברקק מים, וכן כתבו אחרים דבמשיכה אינה נקנית אלא בכהאי גוונא שהיא מונחת על רקק מים, אבל אם היתה מונחת ביבשה אין דרך למשוך ולגרור אותה אלא צריך שייגביהנה. והובאה דעה זו בשו"ע [סימן קצ"ח סעיף י"ג], וכתבו שם הנושאי כלים דהוא הדין דאף במסירה אינה נקנית כשאינה במים.

דף ע"ז ע"א

זכו בשדה לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה.

הקשו המפרשים דהא לא נפקא ליה מידי אם יכתבו לו שטר, דמה נפשך אי מתנה הוא הא אינו חייב באחריותה ואי מכר אפילו לא כתב לו נמי גובה מנכסים משועבדין, ואמאי נחשב לחוב, וכתב הנמוקי יוסף דאינו כן, דחוב הוא לו השטר דאית ליה בשיודעין שנכסיו משועבדים משום דמתולי נכסיה, דאמרי נתן קרקעותיו או מכרן, דאע"ג דבעדים נמי איכא קלא, טפי איכא בשטר. ועוד דבשטר משתעבד בלא העדאת עדות, ואם אין שם שטר צריכים להעיד בפני ב"ד ובפני המוכר כשיבא לגבות, הלכך אין להם להעיד על שעבודו בשטר אלא במצותו. ועוד י"ל שחובה היא לו שלא יהא נאמן לטעון עיינתי בחושבנאי ולא פש לך גבאי ולא מידי, וכי ליכא שטר

שלא לא יודמנו לו עדים ויהא נאמן לטעון כך במיגו דאי בעי אמר לקוחין הן בידי.

והקשו הראשונים היכי אמרינן דאינו חוזר בשדה, והא קי"ל [קדושין דף כו א] דבמקום שכותבים את השטר לא קנה עד שיכתוב את השטר, וכתב הנמוקי יוסף די"ל דהתם איירי בשטר קנין והכא שטר ראייה הוא, א"נ ההיא בכסף אבל הכא מיירי כשזכה בחזקה, וכיון שהחזיקו בתוכה גמר ומקני. שלשה שטרות הן.

כתב הנמוקי יוסף, ומשמעתין שמעינן תלת, ש"מ שצריך שיאמר לו אגב וקני כשמחזיק בקרקע כדי לקנות השטר בכ"מ שהוא, ש"מ דשטר חוב נקנה באגב בלא כתיבה ומסירה, וש"מ שאם קדם מוכר וכתב שטר ללוקח אין יכול להקנות לו אותו שטר אפילו בקנין אלא דוקא באגב קרקע.

דף ע"ז ע"ב

כי אתא, נפק לאפיה עד תווך.

הרשב"ם ועוד מפרשים כתבו דהוא מרוב שמחת מעותיו שהביא. והוא לכאורה פלא, דמה יתן לו ומה יוסיף לו לצאת לקראתו, וכי לא היה טוב לו לישב בביתו ולקבלם בביתו, וכי רב פפא היה נבהל להון עד שיצא למקום אחר כדי לקבל המביא מעותיו בשמחה וששון.

ויש מפרשים שהוא כדי שלא יחזיק בהן לעצמו, וכתבו לדחות דלא היא, דכיון דכתב בהרשאה וכל מאן דמתעני ליה מן דינא קבלתי בין לזכות בין לחובה מינה שמעינן דשליח שווייה. אבל הר"י מגא"ש באמת כתב, דהא דנפיק רב פפא לאפיה דרב שמואל לאו משום דלא ליתי להחזיק בקרקע אלא האי דנפיק לאפיה דלישקלינהו מיניה מקמי דליגמרו אינשי למימר כבר אקניתנהו ניהליה וזווי ידיה נינהו, ואע"ג דקיימא לן דשליחא שווייה כמו שכתבנו, איכא למימר דהא דעבד רב פפא הכי לרווחא דמילתא הוא דעביד כי היכי דלא ליתו לאנצווי ולמיקם בדינא בהדיה, ואפשר לומר עוד דרב פפא לא כתב ליה כל דמתענית מן דינא עלאי אלא הקנאה גמורה כתב ליה. והשיטה מקובצת הביא בשם הרמ"ך דפירש בשם רבינו חננאל דהוא כי היכי דלא ליחזיק בסיפא דביתיה הוא דנפק לאפיה, דאמר רבא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גבה מקרקעי גבי מטלטלי.

דף ע"ח ע"ב

באו ונחשוב השבנו של עולם.

כתב הבן יהודע, נ"ל דאמרו רז"ל [קדושין מ"ב ע"ב] לעולם יראה אדם כאילו כל העולם כולו חציו זכאי וחציו חייב,

לעולם הבא שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו', אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך.

וכתב המהרש"א דאלו שלש מידות הם כוללים כל מדות האדם לטוב, ולרע בהיפך, וא"א לאדם לילך אחרי מדות הללו ולהתנהג בהם בקצה האחרון הזה שלא לאחוז גם מקצת בקצה האחר, כי לא נתנה תורה למלאכי השרת, כגון במדת עין טובה, שאם יתן אדם כל אשר לו לא יהיה לו מה לאכול, וכמ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, וכל תורה שאין עמה מלאכה כו', וכן במדת נפש שפלה למעט כח התאוה צריך ג"כ לאחוז בקצה אחר, כמ"ש יצר הרע שמאל דוחה וימין מקרבת, ובמדת רוח נמוכה שאמרו בה להתרחק בה מן הקצה אל הקצה השני, כמ"ש הרמב"ם ממה ששינינו מאד מאד הוי שפל רוח, מ"מ אמרו בה ת"ח צריך להיות בו אחד משמונה בשמינית, וע"ז אמר כל מי שיש בו ג' דברים הללו כו', שיהיה לו ג' המדות הטובות בעצמות לילך אחריהם, וגם יהיה לו ג' דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע, שיאחז בהם האדם במקצת, אך לא בעצמות רק יהיו לו אחרים וכו', ר"ל שלא ילך אחריהם רק במקרה, ואמר עין טובה כו' עין רעה כו', כי הג' אלו הם כוללים כל המדות כמ"ש.

ואמר מה בין כו', כיון דע"כ שיש לאדם לאחוז במדות גם בקצה הב', א"כ מה בין תלמידיו כו', כי מי יגיד לאדם לאחוז בעצמות המדות הטובות ורק במקרה ילך קצת לאחוז בקצה הב', ושמא אדרבה ילך אדם באותן מדות הרעות ויאחוז גם בקצה השני בטובות, ועל זה אמר, הלא תראה תלמידיו של אברהם כו' ובהפך תלמידיו של בלעם כו', וא"כ ראוי לך לילך בעצמות המדות הטובות של אברהם אבינו ולא תלך אחרי הרעות רק במקרה, ואמר תלמידיו של אברהם אוכלין בעולם הזה כו' על אכילתם בעולם הזה אינו צריך ראייה כי ראינו בהם שאכלו בעולם הזה ודרך אכילה בעלמא קאמר כדי חיי הנפש ולא להשיג המותרות, וכמו שמצינו באברהם אבינו ובתלמידיו, ובזה הם נוחלין עולם הבא שנאמר להנחיל גו', ומה הוא לשון נוחלים, היינו שינחלו חלק הרשעים שבגן עדן, שנאמר להנחיל אוהבי שהם תלמידיו של אברהם אבינו שנאמר בו אוהבי, הם ינחלו הרשעים, חלק שיש להם בגן עדן. ובהיפך אמר בתלמידיו של בלעם יורשין גיהנם כו', שהוא חלק הצדיקים שיש להם בגיהנם.

וע"פ הדברים האלה שבארנו בענין שלש מידות הטובות הכוללות ומיוחדות לאברהם אבינו ובהיפוך בשלש מידות הרעות הכוללות ומיוחדות לבלעם, וע"פ המדרש שאמרו לא הניח הקדוש ברוך הוא פתחון פה לאומות לעתיד שאתה רחקתנו ולא נתת לנו נביאים וחכמים לכך נתן להם בלעם, והוא העמיד פרצה לאבד הבריות, וע"כ נתייחסו מדות הרשעים על שמו כי הוא

עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, עשה עבירה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. וידוע דהיצר הרע מטעה את האדם שמראה לו שהוא עצמו רובו זכויות, דמחשיך את עיניו שאינו רואה במומין שלו הרבים ועצומים, ואדם כזה אם תבא לידו מצוה אחת, והיצר הטוב מיעצו למהר לעשותה, יבא היצר הרע ויקררנו באומרו למה תדחוק עצמך בקיום מצוה, הלא אתה עשיר דרובך זכויות, ואם תחסר ממך מצוה זו מה בכך, וכן אם בא לידו עבירה יאמר לו היצר הרע אם תעשנה מה בכך. אך בזאת יהיה האדם שולט ביצר הרע ולא יטעהו בדברים אלו, אם הוא אינו מביט בחשבון עצמו, אלא יראה עצמו מעשיו מעורבים עם המעשים של העולם, הן לזכות הן לחובה, אז ודאי יש לו לחשוב אולי הוא וכל העולם שקולים הזכויות כנגד העוונות, ועתה אם עשה זו המצוה הכריע עצמו וכל העולם לכף זכות, ואם עשה עבירה אחת הכריע הכל לכף חובה, הא ודאי ירוץ למצוה לעשותה ויברח מן העבירה, כי בשלמא בשלו לבדו יוכל היצר הרע להטעותו להראות לו שהוא רובו זכויות, אבל בחשבון של העולם איך יוכל לרמות אותו איך הוא נוטה לרוב זכויות, או להפך, על כן יאמרו אלו המושלים ביצרם באו ונחשוב חשבוננו של עולם, כלומר לא נחשוב חשבון כל אחד בפני עצמו אלא נחשוב חשבוננו בכללות העולם בתערובת ושותפות הכל ביחד, ואז נוכל לחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

המושלים אלו המושלים ביצרם.

כתב הבן יהודע דנראה דקאי על בעלי תשובה, דהיינו בואו ונחשב הפסד מצוה שעברו עליה ולא קיימו אותה בימים שעברו, כנגד שכרה בזמן הזה, שהם משתוקקים לקיימה ושמחים בה הרבה, וכן שכר עבירה שהיה להם מכבר, כנגד הפסדה לעת עתה, שהם כופין יצרם באותו פרק, באותו מקום, באותה אשה. תבנה בעולם הזה, ותכונן לעולם הבא, שיש בזה שכר כפול בעולם הזה ובעולם הבא, דכן שורת הדין מחייבת. ותצא אש מהמחשבים והוא חלק גיהנם שלהם שהיה להם קודם ששבו בתשובה, ותאכל את אלו, כמ"ש רז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם:

והמהרש"א האריך מאוד בכיאר מאמר זה, ועיין שהאריך שם בדקדוקי הלשון במאמר זה, ונביא דבריו בקיצור, דיבואר לפי מאמרם במסכת אבות כל מי שיש בו ג' דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וג' דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע, ומה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין

נביאם ועל פיו עשו כל המעשים וההולך בדרכיו נקרא מתלמידיו, ופסוקים אלו של בואו חשבון שייכים לנבואת בלעם שאמר ע"כ יאמרו המושלים, שאמר כן בנבואה על מדת הרשעים ועונשם, ועליו ועל תלמידיו אמר מ"ד ע"כ יאמרו המושלים וגו', שכל הסיפור זה מג' פסוקים אינו לצורך ישראל, אבל כתוב הבא בתוכם אוי לך כמוש וגו' ואמר נתן בניו פליטים ובנותיו בשבית הוצרך להודיע שהשביות הנמצאות בחשבון מבנות מואב והותרו בכבוש ישראל לבא בקהל שאינן מז' עממים, דמואבי ולא מואבית, ואמרו המושלים ביצרם בואו ונחשוב הפסד מצוה וכו', שמה שמפסיד הרשע במצוה שאינו עושה שמקבל חלק הצדיקים בגיהנם הוא כנגד שכר הצדיק שעושה המצוה ומקבל כנגד זה חלק הרשע בגן עדן, ואמר שע"י חשבון זה הצדיק בונה לו בית בעולם הזה כדי שיהיה לו מוכן בגן עדן בעולם הבא חלקו, דמי שטרח בע"ש יאכל בשבת, אבל בעולם הזה עדיין אין ביתו מוכן, כי עיקר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ואמר במדת הרשעים שנתייחסו על בלעם עיר סחון, אם משים אדם עצמו כעיר כו', הוא בעצמו ענין מעשה בלעם שעשה עצמו כעיר לילך אחר שיחה נאה, שא"ל בלק בקריאה, ואולי שרמז זה בעיר ואתון שעיקר עון בלעם היה באתונו. ואמר כי אש יצאה מחשבון הוא חלק אש של גיהנם שיש למחשבין בגיהנם, ותאכל את שאינן מחשבין, דהיינו בלעם ותלמידיו. ואמר על מדתו הרעה שנית של בלעם כי להבה תצא מקרית צדיקים ותאכל ער מואב, זה המהלך אחר יצרו כו', יצר הרע נאמר בכל מקום על רוב התאוה, ומואב על שיעץ להם על תאות הזמה. ואמר על מדתו הרעה שהיא רוח גבוהה בעלי כמות ארנון, אלו גסי הרוח, ואמר ונירם אמר רשע אין רם, כי מתוך הגאווה הוא כאילו כפר בעיקר, ואמר אותו הרשע שאבד אותו החשבון שאמרו הצדיקים שיטלו הרשעים חלק הצדיקים בגיהנם והם יקחו כנגד זה חלק הרשעים בגן עדן.

דף ע"ט ע"א

כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו.

כתב התורת חיים, פירוש האש שולטת בנשמתו ומכלה אותה כשיורדת לגיהנם, לפי שהנשמות יורדות בהוא עלמא לנהר דינור לרחוץ ולהעביר מהם כתם חלודת העונות, כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל מההיא זיעה דחיות איתעביד נהר דינור ונשמתין כדסלקין אתסחיון בההוא נהר דינור וסלקין לקורבנא ולא אתוקדון אלא אתסחיון תא חזי מסלמנדרא דעבדין מינה לבושא ומיהו דאיהו מנורא כו', ונראה דהיינו דאיתא בפרק ג' דחגיגה תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שהוא תולדת האש כו', ת"ח שגופן אש דכתיב הלא כה דברי כאש נאום ה' על אחת כמה וכמה. מדלא קאמר ת"ח אין יורדין לגיהנם משמע דיורדין

שם, דסלקין לנהר דינור, אלא שאין האור שולטת בהן, שאין כה באש ההוא לאכול ולשרוף נשמותיהן כיון שנשמותיהן גופן של אש הן על ידי אש התורה הנדבקת בנשמותיהן, ולכך קאמר אין אור של גיהנם שולטת בהן. והיינו דקאמר הכא כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו, פירוש, כאשר נשמתו יורדת לרחוץ בגיהנם מכתמי העונות אז האש שולטת בו ואוכלת את הנשמה:

כי אתא רב דימי א"ר יונתן כל הפורש עצמו מדברי תורה נופל בגיהנם, שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח, ואין רפאים אלא גיהנם, שנאמר ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה.

ודקדק המהרש"א שבמאמר הראשון אמר כל הפורש מדברי תורה אש כו' ובמאמר שני שינה לומר כל הפורש עצמו מדברי תורה כו'. וכתב דנראה לומר דבמאמר קמא הוי כל הפורש פועל יוצא, דמיירי בשנים שכל אחד פורש ומבטל את חברו מדברי תורה, דאש אוכלתו, ומייתי מקרא דאיירי נמי בלשון רבים ונתתי פני בהם, דהיינו שכ"א פירש את חברו מדברי תורה, כי מהאש יצאו וגו' כי כל זמן שעוסקים בתורה ומחדדין זה את זה בפלפול מחממים זה את זה כאילו הם באש, וע"כ היא להם כחומת אש דמגנא ומצלא ואין אש אחר שולטת בהם, דאין אש אוכלת אש, ומשפירשו ויצאו מן חומת האש הזה הרי אש אחר שהוא אש של עכו"ם שולטות בהם. אבל במאמר בתרא אמר כל הפורש עצמו, שהוא מצד עצמו ביטל מדברי תורה, ה"ז נופל בגיהנם, ומייתי נמי קרא דאיירי בלשון יחיד אדם תועה מדרך השכל וגו', והוא כי שכלו של אדם תועה ויסכל בכמה דברים, אבל התורה הוא דרך השכל שלא יכשל בו, ואמר אף היחיד בעולם הזה תועה ופורש עצמו מן התורה שהוא דרך השכל, הנה ישיג בגיהנם הרבה שותפין לו, כמ"ש בקהל רפאים ינוח.

דף פ' ע"ב

מאי דכתיב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז, למה נאמר תמר אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר, הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות, אף צדיק אין עושה פירות, לכך נאמר תמר; ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז, הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף, אף צדיק אין גזעו מחליף, לכך נאמר ארז.

כתב התורת חיים לבאר מה שאמרו אף צדיק אין עושה פירות, דהיינו שאין מועילין לו זכיותיו כלום בעולם הזה, דמה שאוכלין בעולם הזה הוא פרי המצוה, כדתניא אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה. והדר קאמר אף צדיק אין גזעו מחליף, שאין זכיותיו מועילין לו לעולם הבא, אלא אחר שמת הוא אבד ובטל, ואין גזעו

מחליף עוד להיות חיים לעולם הבא, ולהכי נקט לשון גזעו מחליף, שכמו שהארז חוזר וצומח על ידי הגזע הנשאר בארץ כך הצדיקים לזמן התחייה יציצו ויפריחו מלוז של שדרה הנשאר בארץ וזהו גזעו של אדם. ולפי פירוש זה הוה סיפא דקרא דומיא דרישא, דברישא כתיב בפרוה רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד, לומר שאין בפריחת רשעים בעולם הזה כלום, אלא כמו עשב שבלה במהרה, ולא עוד אלא שע"י שנותן

בעולם הזה אין להן חלק לעולם הבא ויורדין לגיהנם, וזהו שאמר ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד. אבל בצדיקים אינו כן, אלא צדיק כתמר יפריח, שאוכל מפרי מעשיו בזה העולם זמן ארוך כתמר זה שמוציא פירות שבעים שנה, ולא עוד אלא שהקרן קיימת לו לעולם הבא ואחר מותו גזעו מחליף וזהו שאמר כארז בלבנון ישגה שגזע מחליף כמו ארז: